

थारू जातिको सामाजिक, सांस्कृतिक अवस्था

कैलाली जिल्ला धनगढी न.पा. वडा नं ५को एक समाजशास्त्रीय अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र

सङ्काय समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभागअन्तर्गत

समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको आंशिक

आवश्यकतापूरा गर्नका लागि प्रस्तुत शोधपत्र

प्रस्तुतकर्ता

लक्ष्मी बडू

रोल नं १२०

त्रिभुवन विश्वविद्यालय केन्द्रीय क्याम्पस

समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौं २०६९

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
समाजशास्त्र/मानवशास्त्र
केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर

सिफारिसपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय समाजशास्त्र/मानवशास्त्र विभागअन्तर्गत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तह पूरा गर्ने प्रयोजनका लागि मेरो निर्देशन र सुपरिवेक्षणमा लक्ष्मी बडूले “थारु जातिको सामाजिक, सांस्कृतिक आर्थिक अवस्था कैलाली जिल्ला धनगढी न.पा. वडा नं ५ को एक समाजशास्त्रीय अध्ययन” विषयक शोधपत्र तयार गर्नुभएको हो । म उहाँको कार्यप्रति सन्तुष्ट छु र उहाँको उत्तरोत्तर प्रगतिको कामना गर्दै मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

.....

सह-प्राध्यापक भानु तिमिल्सिना

समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय कीर्तिपुर

मिति: २०६९/१२/

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
समाजशास्त्र/मानवशास्त्र
केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर
स्वीकृतिपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र अन्तर्गत लक्ष्मी बडूलेले “थारु जातिको सामाजिक, सांस्कृतिक आर्थिक अवस्था कैलाली जिल्ला धनगढी न.पा. वडा नं ५ को एक समाजशास्त्रीय अध्ययन” विषयक शोधपत्र समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर उपाधिका लागि उचित ठहराइएकोले स्वीकृत प्रदान गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

.....
विभागीय प्रमुख
प्रा.डा. ओम गुरुङ

.....
डा. विनोद पोखरेल
बाह्य परीक्षक

.....
शोधनिर्देशक
सह-प्राध्यापक भानु तिमिल्सिना

मिति: २०६९/१२/

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय अन्तर्गत समाजशास्त्र/मानवशास्त्र स्नातकोत्तर तहको पाठ्यक्रमको आंशिक आवश्यकता पूरा गर्नका लागि तयार पारिएको हो । सर्वप्रथम त्रिभुवन विश्वविद्यालय समाजशास्त्र/मानवशास्त्र विभागका आदरणीय प्राध्यापकहरू जसले यस विषयमा अध्ययन गर्ने मौका प्रदान गरी यस शोधकार्यमा हौसला र प्रेरणा दिनु भएकोमा हार्दिक आभार व्यक्त गर्न चाहन्छु । यस विभागका विभागीय प्रमुख प्रा.डा.ओम गुरुङप्रति आभारी छु । आफ्नो व्यस्तताको बावजुद पनि समय प्रदान गरी उचित निर्देशन, सुझाव एवम् सरसल्लाह प्रदान गरी यस शोधकार्यलाई सही मार्गनिर्देशन गरिदिनु भएकोमा शोधनिर्देशक सह-प्राध्यापक भानु तिमिलसिनाप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु ।

शोधकार्यको सुरुदेखि अन्तसम्म आफ्नो अमूल्य सुझाव र सल्लाह प्रदान गर्दै वर्तमान स्वरूपमा ल्याइपुऱ्याउन सहयोग गरिदिनु हुने समस्त मित्र वर्ग धन्यवादका पात्र हुनुहुन्छ । त्यस्तै शोधक्षेत्रका स्थानीय वासिन्दाहरू जसले मलाई शोधकार्यका लागि आवश्यक विविध जानकारी दिनुभई सहयोग गरिदिनु भएकोमा म उहाँहरूलाई पनि बिर्सन सकिदैन साथै हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु । अध्ययनको क्रममा सधैं प्रेरणा प्रदान गर्ने बुबा श्री परमानन्द बडू तथा आमा उमादेवि बडू प्रति अनुगृहीत रहन्छु ।

लक्ष्मी बडू

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, कीर्तिपुर

विषयसूची

पृष्ठ

सिफारिस पत्र

स्वीकृतिपत्र

कृतज्ञताज्ञापन

विषयसूची

तालिका सूची

अध्याय एक : परिचय

१.१ पृष्ठभूमि १

१.२ समस्याको कथन ४

१.३ अध्ययनको उद्देश्य ६

१.४ अध्ययनको महत्व ६

१.५ अध्ययनको सङ्गठन ७

अध्याय दुई : सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन ८

२.१ थारु जातिको उत्पत्ति र परिचय ९

२.२ थारु जातिको सामाजिक सांस्कृतिक अवस्था १२

२.३ थारु जातिको आर्थिक अवस्था १५

२.४ थारु जातिको सामाजिक, सांस्कृतिक र आर्थिक पक्षमा १६

आएको परिवर्तन

अध्याय तीन : अनुसन्धान पद्धति	१९
३.१ अध्ययन क्षेत्र छनोटको औचित्य	१९
३.२ अध्ययन ढाँचा	१९
३.३ तथ्याङ्क स्रोत र प्रकृति	२०
३.४ समग्रता र नमुना छनोट	२०
३.५ तथ्याङ्क सङ्कलन विधि	२०
३.५.१ प्राथमिक स्रोत	२०
३.५.१.१ अन्तर्वार्ता	२०
३.५.१.२ अवलोकन	२१
३.५.१.३ प्रमुख जानकार व्यक्तिहरूसँगको अन्तर्वार्ता	२१
३.५.२ द्वितीय स्रोत	२१
३.६ तथ्याङ्कको विश्लेषण र प्रस्तुतीकरण	२२
३.७ अध्ययनको सीमा	२२
अध्याय -चार तथ्याङ्कको विश्लेषण र परिणामप्रस्तुतीकरण	२३
४.१ अध्ययन क्षेत्र सामान्य परिचय	२३
४.१.१ कैलाली जिल्ला	२३
४.१.१.१ भौगोलिक अवस्था	२३
४.१.२ धनगढी नगरपालिका	२४

४.१.३ वडागत आधारमा जनसंख्या	२४
४.१.४ जात/जातिको आधारमा जनसंख्या	२६
४.२ सामाजिक सांस्कृतिक अवस्था	२७
४.२.१ थारूजातिको परिचय	२७
४.२.२ जनसंख्या	२८
४.२.३ परिवारको किसिम	३०
४.२.४ घरको बनावट	३१
४.२.५ शिक्षा	३२
४.२.६ परिवार नियोजन	३४
४.२.७ स्वास्थ्य	३५
४.२.८ महिलाको स्थिति	३६
४.२.९ सामाजिक हक: सम्पत्तिको हक	३६
४.२.१० नातेदारी व्यवस्था	३७
४.२.११ सामाजिक संगठन तथा राजनीति	३८
४.२.१२ सांस्कृतिक अवस्था	३८
४.२.१२.१ धर्म	३८
४.२.१२.२ जन्मसंस्कार (जन्मकरम)	३९
४.२.१२.३ छैठी (छठी)	३९
४.२.१२.४ न्वारन (नौबाउननी)	३९

४.२.१२.५ अन्नप्रासन (भात खवाइ)	४०
४.२.१२.६ नाक, कान छेदन तथा छेगोर (नाक, कान छेदाइना तथा मुढानी कार्य)	४०
४.२.१२.७ रजस्वला (निछुइना)	४०
४.२.१२.८ भेषभूषा	४१
४.२.१२.९ गरगहना	४१
४.२.१२.१० विवाह संस्कार (भ्वाज)	४१
४.२.१२.११ वैवाहिक उमेर	४४
४.२.१२.१२ मृत्युसंस्कार (मरनीकरनी)	४५
४.२.१२.१३ चाडपर्व	४६
४.२.१२.१४ नृत्य, संगीत	४८
४.२.१२.१५ धार्मिक प्रचलन	४९
४.२.१२.१६ अतिथि सत्कार	५१
४.२.१२.१७ खानपान	५१
४.२.१२.१८ भाषा	५१
४.२.१२.१९ धार्मिक अन्धविश्वास	५२
४.३ आर्थिक अवस्था	५२
४.३.१ भू-स्वामित्व	५३
४.३.२ भू स्वामित्वको प्रकार	५४

४.३.३ उत्पादनको स्थिति	५५
४.३.४ खाद्यान्नको पर्याप्तता	५६
४.३.५ आम्दानीको स्रोत	५७
४.३.६ पशुपालन विवरण	५८
४.३.७ कृषि तथा अन्य पेसाबाट हुने वार्षिक आयको स्थिति	५९
४.३.८ ऋणको अवस्था	६०
४.३.९ वार्षिक खर्चको विवरण	६१
४.३.१० वैकल्पिक रोजगारीको स्थिति	६२
४.४ सामाजिक सांस्कृतिक तथा आर्थिक परिवर्तन	६२
४.४.१ सामाजिक संस्कारमा आएको परिवर्तन	६३
४.४.२ धार्मिक विश्वास तथा चाडपर्वमा आएको परिवर्तन	६४
४.४.३ भेषभूषा तथा गरगहनामा आएको परिवर्तन	६५
४.४.४ खानपिनमा आएको परिवर्तन	६५
४.४.५ पारिवारिक प्रथामा आएको परिवर्तन	६६
४.४.६ शैक्षिक क्षेत्रमा आएको परिवर्तन	६६
४.४.७ नारीको अवस्थामा आएको परिवर्तन	६६
४.४.८ बसोबासमा आएको परिवर्तन	६७
४.४.९ नातेदारी व्यवस्थामा आएको परिवर्तन	६७
४.४.१० जीवनस्तरमा आएको परिवर्तन	६७

४.४.११ पेशामा आएको परिवर्तन	६७
४.४.१२ कृषि प्रणालीमा आएको परिवर्तन	६८
४.४.१३ राजनैतिक चेतनामा आएको परिवर्तन	६८
अध्याय पाँच : सारांश तथा निष्कर्ष	७०
५.१ सारांश	७०
५.२ निष्कर्ष	७४

सन्दर्भग्रन्थसूची

अनुसूची

तालिका सूची

तालिका. १: ध.न.पा. को वडागत आधारमा जनसंख्या	२५
तालिका २: ध.न.पा. को जातिगत आधारमा जनसंख्या	२६
तालिका ३ : उमेर अनुसार उत्तरदाताको विवरण	२८
तालिका ४: उमेरलिङ्ग अनुसार छनौट परिवारको जनसंख्या विवरण	२९
तालिका ५ : परिवारको बनावटको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	३०
तालिका ६ :घरको किसीमको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	३१
तालिका ७ : शैक्षिक स्थिति अनुसार उत्तरदातापरिवारको विवरण	३३
तालिका ८: परिवार नियोजनको साधनको प्रयोग	३४
तालिका ९ : उपचार पद्धतिको आधारमा उत्तरदाताको विचार	३५
तालिका. १० : शौचालयको प्रकार	३५
तालिका. ११ : उचित वैवाहिक उमेरको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	४४
तालिका १२ : भू स्वामित्वको विवरण	५३
तालिका १३ : भू स्वामित्वको प्रकार	५४
तालिका १४: वार्षिक उत्पादन	५५
तालिका १५ : खान पुग्ने र नपुग्ने आधारमा विवरण	५६
तालिका १६ : उत्तरदाता थारू जातिको आम्दानीको स्रोत	५७
तालिका १७ : उत्तरदाताले पालेका पशुपंक्षीहरूको विवरण	५८

तालिका १८ : कृषि तथा अन्य पेसाबाट हुने वार्षिक आयको विवरण	५९
तालिका १९ : ऋण दिएको तथा लिएको विवरण	६०
तालिका २० : खर्चका क्षेत्रहरूको विवरण	६१